

MEDICINSKA FAKULTETEN
Lunds universitet

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

**Vilka fritidsaktiviteter personer med utvecklingsstörning utför och deras
upplevelse vid aktivitetsutförandet**

Författare: Angelica Fröjvall

Ingmari Svensson

Handledare: Annika Lexén

Maj 2010

Kandidatuppsats

Adress: Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

MEDICINSKA FAKULTETEN
Lunds universitet

Institutionen för hälsa, vård och samhälle
Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi

2010-05-06

Vilka fritidsaktiviteter personer med utvecklingsstörning utför och deras upplevelse vid aktivitetsutförandet

Författarna: Angelica Fröjvall och Ingmari Svensson

Abstrakt

Syftet med denna studie med en kvalitativ deskriptiv ansats var att undersöka vilka aktiviteter vuxna män och kvinnor mellan 20-65 år med lindrig till måttlig utvecklingsstörning utför på sin fritid samt upplevelsen vid aktivitetsutförandet. Semistrukturerade intervjuer utfördes med åtta informanter på deras dagliga verksamhet. De berättade vad de gjorde på sin fritid och om deras upplevelser vid utförande av aktivitet. Under intervjuerna användes en intervjuguide framställd med inspiration av "Grepp om livet - en väg till begåvningsstöd" och International Classification of Functioning, Disability and Health [ICF]. De transkriberade intervjuerna bearbetades med hjälp av innehållsanalys. Resultatet visade att samtliga informanter var nöjda med sina fritidsaktiviteter och upplevelserna vid aktivitetsutförandet var både glädjande och/eller jobbigt, men hos några informanter fanns det ändå önsknings om att utföra andra fritidsaktiviteter.

Abstract

The purpose of this study with a qualitative descriptive approach was to investigate which activities men and women between 20-65 years old with mental retardation perform in their leisure time. Eight informants were interviewed. They talked about what they did in their spare time and their experience when performing their activities. During the interviews, an interview guide was used, designed with inspiration from the instruments "Grepp om livet – en väg till begåvningsstöd" and International Classification of Functioning, Disability and Health [ICF]. The interviews were transcribed verbatim and analyzed using content analysis. The results showed that all respondents were satisfied with their leisure activities, and the experience when performing their activities were both pleasant and/or strenuous but some informants still wished to perform other recreational activities.

Nyckelord: Utvecklingsstörning, aktivitet, fritid, arbetsterapi

Kandidatuppsats

Avdelningen för arbetsterapi och gerontologi, Box 157, S-221 00 Lund

Förord

Författarna till denna studie skulle vilja tacka alla deltagare och deras kontaktpersoner, som ville ställa upp och hjälpa oss att genomföra denna studie.

Vill även tacka arbetsterapeuten inom LSS som hjälpte oss hitta deltagare för studien och enhetschefens godkännande för att kunna utföra intervjuerna på de olika dagliga verksamheterna. Ett stort tack till vår handledare Annika Lexén för all hjälp och stöd vi fått under arbetets gång.

Det största tacket vill vi ge till våra familjer och vänner för all hjälp och stöd de gett oss under arbetets gång när vi har behövt det som mest.

Samarbetet mellan författarna har varit jättebra, och författarna har ställt upp för varandra under hela arbetets gång.

Angelica Fröjvall och Ingmari Svensson

Lund, 17 maj, 2010

Innehållsförteckning	Sid
1. Inledning	1
2. Bakgrund	1
2.1 Utvecklingsstörning	2
2.2 Aktivitet	3
2.3 MoHO	4
2.4 Fritid	5
2.5 FUB	6
2.6 LSS	7
2.7 Forskning	7
3. Syfte	9
4. Metod	9
4.1 Urval	9
4.2 Metod för insamling för information	9
4.3 Procedur	10
4.4 Bearbetning av den insamlade informationen	11
5. Etiskt övervägande	11
6. Resultat	12
6.1 Nuvarande fritidsaktiviteter	12
6.1.1 <i>Hemma</i>	12
6.1.2 <i>Arrangerade och sociala aktiviteter</i>	13
6.2 Upplevelser av aktivitet	13
6.2.1 <i>Glädje vid aktivitetsutförande</i>	13
6.2.2 <i>Jobbiga känslor vid aktivitetsutförande</i>	14
6.2.3 <i>Självständighet</i>	15
6.2.4 <i>Behov av hjälp</i>	15
7. Diskussion	16
7.1 Resultatdiskussion	16
7.2 Metoddiskussion	20
8. Slutsats	22
Referenslitteratur	23
Bilaga 1 Intervjuguide	26

1. Inledning

”Varje människa har rätt att bestämma över sitt eget liv och leva så självständigt som möjligt” (Lindström & Wennberg, 1996, s 9).

Anledningen till att vi valt att utföra denna studie grundar sig i vårt intresse för gruppen personer med utvecklingsstörning och att vi som blivande arbetsterapeuter kommer att möta dessa människor i vårt arbete. Många personer med utvecklingsstörning har daglig verksamhet som ett arbete och det är tyvärr för många den enda sysselsättning de har under dagen. Vi tycker att personer med utvecklingsstörning har rätt till en stimulerande fritid som alla andra.

*”Man ska inte behöva ha tråkigt på fritiden för att man är utvecklingsstörd!”
(Bakk & Grunewald, 1998, s 304)*

2. Bakgrund

Söderman och Nordlund (2005) skriver att Världshälsoorganisationen [WHO] antog 1980 en internationell definition av begreppen funktionsnedsättning och handikapp. En funktionsnedsättning kan uppstå genom en skada eller sjukdom, men handikapp uppstår i relation till miljön. Enligt Söderman och Nordlund är människor med utvecklingsstörning begränsade när det gäller möjligheten att delta i samhällslivet på samma sätt som andra. Olika attityder och förhållningssätt från omgivningen, både från enskilda människor och från samhället påverkar många av dessa personers självbild negativt. Om man övervägande möts av en nedlåtande, medlidsam, förmyndaraktig eller överbeskyddande attityd tappar man lätt självförtroendet och tror att man inte klarar särskilt mycket, samt tappar tilltro till den egna förmågan. Det har skett en attitydförändring i Sverige mot en humanare människosyn gällande personer med utvecklingsstörning och andra funktionsnedsättningar.

*Människor med utvecklingsstörning är en märklig grupp i vår befolkning. Inga andra har varit föremål för en sådan total attitydomsvägning: från att ha varit oönskade, förskjutna, hånade, fruktade och till och med förföljda, till att bli fullvärdiga och respekterade medborgare som lever mitt i bland oss med i lag inskrivna rättigheter till goda levnadsvillkor. Bättre bevis för humanitetens och välfärdens genombrott i vårt land finns inte.
(Grunewald, 2008, s.19)*

2.1 Utvecklingsstörning

Söderman & Nordlund (2005) beskrev utvecklingsstörning som ett funktionshinder där orsaken kan vara hjärnskada, sjukdom eller annat som uppkommer före 16 års ålder. Alla människor har samma grundläggande behov och känslor såsom glädje, sorg, närhet och social samvaro, så även personer med utvecklingsstörning, men en person med utvecklingsstörning kan ha problem att förstå och tolka sina känslor och är i behov av en anpassad miljö.

Om en arbetsterapeut har vetskapen om vad utvecklingsstörning innebär så vet arbetsterapeuten även vilka konsekvenser det kan föra med sig vid aktivitetsutövandet. Tillsammans med personen med utvecklingsstörning kan arbetsterapeuten sätta mål utifrån personens utvecklingsstörning och aktivitetsnedsättning (Söderback, 1991).

Utvecklingsstörning kan definieras på olika sätt enligt Tideman (2000): Ur **psykologiskt** synsätt är utvecklingsstörning en nedsatt intellektuell förmåga eller låg utvecklingsnivå som kan mätas med ett intelligenstest. Testet visar vilken intelligenskvot (IQ) personen har. Ett IQ under 70 betecknas som en utvecklingsstörning. Den **sociala** definitionen på utvecklingsstörning innebär att personen på grund av funktionshindret inte klarar av vissa allmänna krav som samhället ställer på individen, såsom arbete. Den **administrativa** definitionen på utvecklingsstörning är en nedsättning av de begåvningsmässiga funktionerna som gör att personen behöver särskild undervisning eller särskilt stöd i sin livsföring och/eller för att kunna delta i samhällslivet. Även ur ett **medicinskt** synsätt kan utvecklingsstörning definieras, men då som ett komplement till någon av de andra synsätten. Då beskrivs kromosomavvikelse och dess orsaker tillsammans med psykologisk mätning av de intellektuella funktionerna. Ärftlighet, hjärnskador, kromosomavvikelse, genmutationer, virus och understimulans är exempel på orsaker till utvecklingsstörning. Gemensamt för alla är en hämmad intellektuell utveckling. Någon tydlig gräns mellan svag begåvning och utvecklingsstörning finns inte.

Enligt Kylén (1981) finns det tre nivåer av utvecklingsstörning som beskriver graden av funktionsnedsättning hos utvecklingsstörda utifrån förstånds- eller begåvningsmognad.

A-nivå innebär gravt utvecklingsstörda. På B-nivå befinner sig de som har måttlig utvecklingsstörning och på C-nivå beskrivs personer med lindrig utvecklingsstörning. Personer på A-nivå upplever och förstår omvärlden mycket konkret och uppfattar världen här och nu.

De har inget utvecklat språk och kan inte tala, men använder sig av kroppsspråk och ljud. Personer på B-nivå förstår sin närmiljö som helhet, men saknar överblick över det abstrakta. De kan tala, ordförrådet växer och meningarna blir mer eller mindre komplexa. På C-nivå har personerna en allmän uppfattning om tillvaron. Förstår att det finns något bortom de upplevda, att det finns en framtid och en dåtid. Personerna kan lära sig att läsa och skriva. Vidare delade Kylén in svårighetsgraden av utvecklingsstörning i nivåer som motsvaras av Piagets teorier om den normala kognitiva utvecklingen. Ordlandet av sinnesintrycket görs i fem kategorier det vill säga: *rumsuppfattningen* (svarar på frågan var), *tidsuppfattningen* (svarar på frågan när), *kvalitetsuppfattningen* (svarar på frågan vad), *kvantitetsuppfattningen* (svarar på frågan hur mycket) och *orsaksuppfattningen* (svarar på frågan varför). Ordlandet i dessa kategorier utvecklas som ett resultat av biologisk mognad i samspel med gjorda erfarenheter, och på samma sätt utvecklas förmågan att utföra tankeoperationer och förståelsen för och användandet av symboler som bilder och språk.

Personer med utvecklingsstörning har ofta tillläggshandikapp som till exempel epilepsi, rörelsehinder, cp-skador, hjärt- och lungproblem, syn- och hörselnedsättningar samt olika typer av psykiska störningar (Gotthard, 2007). Everitt (2005) skrev att utvecklingsstörning är en intellektuell funktionsnedsättning som innebär att den enskilde kan bli mer eller mindre handikappad beroende på miljön den vistas i och nivå av funktionshinder. Vid bedömning av den intellektuella förmågan måste psykologiska, sociala och pedagogiska faktorer vägas samman.

En arbetsterapeut kan hjälpa personer med funktionshinder att söka rådgivning och personligt stöd (Gotthard, 2007). En arbetsterapeut tränar människor som på grund av en olycka, sjukdom eller en medfödd funktionsnedsättning har eller riskerar att få svårigheter att klara sitt dagliga liv och spelar en viktig roll i habiliteringen av människor med utvecklingsstörning (Kielhofner, 2004).

2.2 Aktivitet

Arbetsterapeuters yrkesområde handlar om att främja eller bibehålla aktivitetsförmågan hos personer med aktivitetsproblem samt att främja dessa personers förmåga till delaktighet inom personlig vård, i aktiviteter i hemmet, i arbetsrelaterade aktiviteter, i studier, lek - och/eller fritidsaktiviteter (Socialstyrelsen, 2001). Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter [FSA] (2005) skriver att arbetsterapiens mål och de medel den anvisar för att nå målet grundar sig bland

annat på följande antaganden om människans natur, hälsa och aktivitet. Dessa utgör del av arbetsterapiens människosyn och filosofiska grundantaganden:

*”Människan är av naturen aktiv och utvecklingsbar
Människans upplevelse och förståelse av omvärlden förutsätter aktivitet
Människans utveckling är beroende av aktivitet och handling
Människan är en autonom varelse
Människan är en social varelse som utför aktiviteter i samspel med andra
Människan kan påverka sin hälsa genom aktivitet och handling
Människans hälsa kräver balans mellan aktivitet och vila”
(FSA, 2005, s. 9)*

Aktivitet i relation till arbetsterapi definieras ofta som att aktiviteten omfattar mening och ändamål för en individ samt sker i samspel med miljön som denne verkar i (Kielhofner, 2008). Aktivitetsförmåga berör människans möjligheter att utnyttja sina fysiska, psykiska, sociala och intellektuella resurser i syfte att tillfredsställa behov och uppnå vitala livsmål (Kielhofner, 2002). En aktivitet utförs av en person för en specifik mening och vid ett speciellt tillfälle. Huruvida en person upplever miljön som hindrande eller stödjande beror på individens värderingar, intressen, uppfattning om sig själv, roller, vanor och utförandekapacitet (Kielhofner, 2008).

Enligt Townsend (2002) är aktiviteter allt det som människor gör för att sysselsätta oss själva. Att vara aktiv är en viktig del för hälsan och välmåendet och ger mening till livet.

För att uppnå en god livskvalitet är det centrala att få vara aktiv och delta i aktiviteter (Kielhofner, 2008). När det finns faktorer som hindrar utförandet av de aktiviteter som individen vill utföra finns risk för aktivitetsförlust, som även utgör en risk för ohälsa (Wilcock, 2006).

2.3 MoHO

Kielhofner (2008) skriver att den generella praxismodellen Model of Human Occupation [MoHO] kan användas av arbetsterapeuter som en struktur för datainsamling när det gäller en persons situation och för att sedan välja rätt behandlingsinriktning och förklarar betydelsen av aktivitet. Aktivitetsområden är enligt MOHO arbete/skola, fritid/lek och ADL. Modellen har sin fokus i motivationen för aktivitet, i hur det aktiva beteendet skapar mönster av rutiner och livsstilar, samt i aktivitetsutförandets karaktär och miljöns påverkan på aktivitet. Detta fokus tydliggör arbetsterapeutens unika engagemang för klientens välbefinnande ur ett aktivitetsperspektiv.

”The concept human occupation refers to the doing of work, play or activities of daily living within a temporal, physical and sociocultural context that characterizes much of human life” (Kielhofner, 2008, s. 5)

Modellen delar in det mänskliga systemet i tre subsystem som samverkar med varandra för att personen ska kunna fungera i det dagliga livet:

Viljesystemet innefattar medvetandet om oss själva som aktörer, värderingar och intressen, och visar vad vi tycker är viktigt, hur personer fungerar som aktör och vad som tillfredställer och roar.

Vänjandesystemet innebär att personen genom sina vanor och roller uppträder effektivt och automatiskt i sina välbekanta fysiska, tidsmässiga och sociokulturella miljöer.

Systemet för utförandekapacitet handlar om personens utförande av dagliga aktiviteter. Detta är ett samspel mellan fysiska, neurologiska, perceptuella och kognitiva förmågor.

Författarna anser att MoHO belyser områden som personer med utvecklingsstörning kan ha problem med på sin fritid såsom intressen, miljö och olika ovanstående förmågor.

2.4 Fritid

Enligt Kielhofner (2002) strävar arbetsterapeuten efter att hitta en balans mellan personlig vård, arbete, boende och fritid. Självvalda fritidsaktiviteter är viktiga för att det ger känsla av värdighet, frihet och tillfredsställelse. Persson, Erlandsson, Eklund & Iwarsson (2001) beskriver i sin studie att aktiviteter som upplevs som lekfulla och tillfredställande och som vi själva väljer att utföra kan vara fritidsaktiviteter. Fritidsaktiviteter innebär en stor bredd av aktiviteter såsom sport, hobbies, sociala föreningar, musik och resor som är relaterade till specifika intressen hos en person (Stein & Roose, 2000). Fritid definieras även som en grupp aktiviteter personen själv valt att delta i utan att ha ett speciellt mål i sikte förutom att njuta av aktiviteten (Christiansen & Baum, 1997).

Fritid innehåller aktiviteter eller uppgifter som inte är obligatoriska och är tillfredställande efter arbete, egenvård och hushållsaktiviteter (Trombly, 1995). Bakk och Grunewald (1998) skriver att fritid kan delas in i organiserade eller oorganiserade aktiviteter, planerade eller spontana aktiviteter samt aktiviteter både i och utanför hemmet. Organiserade aktiviteter kan till exempel vara konserter eller teater, medan spontana aktiviteter kan innebära ett besök på biblioteket eller en promenad.

Enligt Gotthard (2007) är fritid den tid utanför skola och arbete då vi vilar, utövar våra intressen och har socialt umgänge. Fritid är en aktivitetstid vid sidan av daglig verksamhet och det är viktigt att vara lyhörd för hur den enskilda personen vill använda sin fritid. Enligt LSS så har personer som bor i gruppboende rätt att få möjlighet att delta i fritids- och kulturaktiviteter. Broström (2000) beskriver att på vår fritid söker vi stimulans, glädje och aktiviteter som bekräftar och utvecklar oss. Om fritiden ska vara fri tid måste man ha en fast aktivitet att vara fri ifrån, men för alltför många människor med funktionshinder är livet en enda fritid. Då blir den snart betungande och meningslös.

Brusén (2000) skriver att många personer med utvecklingsstörning lever ett socialt isolerat liv på grund av oförmågan att ta egna kontakter med människor i sin omgivning, i kombination med ökad sårbarhet. Detta gör att människor med utvecklingsstörning ofta känner sig övergivna, ensamma och odugliga. Olika former av daglig verksamhet blir viktiga mötesplatser där personal och kamrater kan bli förebilder och minska känslan av utanförskap. En av dessa mötesplatsers viktiga funktioner är att erbjuda möjlighet att bilda sociala nätverk med människor som befinner sig i en liknande situation med liknande livserfarenheter.

Bakk och Grunewald (1998) skriver att för en person med utvecklingsstörning måste även spontana aktiviteter planeras, eftersom exempelvis färdtjänst måste bokas och personal måste följa med. Personer med utvecklingsstörning kan ha svårigheter att uttrycka sina önskemål om fritidsaktiviteter dels eftersom de inte känner till vilka aktiviteter som finns, och dels för att de inte kan föreställa sig aktiviteter de inte varit med om. Därför måste de få en chans att få prova många olika aktiviteter för att kunna välja den som intresserar dem mest.

2.5 FUB

Enligt Gotthard (2007) kom den första lagen 1944 som styrde rättigheter för personer med utvecklingsstörning. Man skilde på bildbara och obildbara sinnesslöa, vilket innebar att landstingen fick ansvaret för att bildbara barn som kunde tillgodogöra sig kunskap fick rätt till undervisning. Gustafson & Molander (1995) skrev att Föreningen för Utvecklingsstörda Barn, ungdomar och vuxna [FUB] bildades 1952 av en grupp föräldrar till ”sinnesslöa” barn. Föräldrarna trädde fram och berättade offentligt om sin situation, pekade på brister i vården samt undervisningen. De krävde rättigheter och respekt för sina barn och deras handikapp. Genom föredrag och studiecirkelverksamheter fick föräldrarna information om vilka behandlingsmöjligheter och skolor som var tillgängliga för deras barn. Enligt Söderman &

Nordlund (2005) är FUB den största organisationen för personer med utvecklingsstörning och arrangerar olika fritidsaktiviteter såsom dans, teater och bowling.

2.6 LSS

Enligt Gotthard (2007) kom Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) 1993. Genom LSS fick fler personer med funktionshinder rätt till stöd och hjälp, däribland personer med utvecklingsstörning. Tre personkretsar ingår i LSS. **Personkrets 1:** *Personer med utvecklingsstörning och personer med autism eller autismliknande tillstånd.*

Personkrets 2: *Personer med förvärvad hjärnskada i vuxen ålder, där skadan inneburit ett betydande begåvningsmässigt funktionshinder.* **Personkrets 3:** *Personer med andra funktionshinder som medför betydande svårighet i den dagliga livsföringen.* LSS syftar till att personer med omfattande funktionshinder ska tillförsäkras goda levnadsvillkor och att de har rätt att ha en god man eller förvaltare som hjälper dessa personer att få rätt stöd och hjälp om inte den funktionshindrade själv förstår innebörden av en sådan begäran. Vidare beskriver Gotthard att LSS och Socialtjänstlagen [SoL] bygger på principer som helhetssyn på att den enskildes hela tillvaro ska fungera och kontinuitet av dem som ansvarar för de olika instanserna. Målsättningen för LSS är att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Gotthard (2007) skriver att i Socialtjänstlagen, [SoL] (2001:453) kan man få stöd och hjälp till de insatser som finns inskrivna i LSS såsom personlig assistans, ledsagare, kontaktperson och avlösare. En viktig uppgift en kontaktperson har är att bryta den funktionshindrades isolering genom samvaro och genom att ge hjälp att delta i fritidsaktiviteter. Ledsagarservice hjälper funktionshindrade att komma utanför hemmet, t.ex. för att delta i fritidsaktiviteter och kulturliv, besöka vänner. När det gäller hjälp och stöd till en person med funktionshinder handlar det om få personen att känna att han kan leva på ett sätt som ligger så nära som möjligt vad han själv önskar. Stöd och hjälp kan endast ges om en person med funktionshinder själv begär det, och den som inte förstår innebörden av en sådan begäran kan företrädas av en god man. Allt stöd ska också ha som mål att öka personens självständighet (Gotthard, 2007).

2.7 Forskning

Centrum för forskning om funktionshinder vid Uppsala universitet (2010) är en samarbetsorganisation för forskare som sysslar med frågor om funktionshinder och funktionsnedsättning inom olika ämnen vid Uppsala universitets fakulteter. Forskningen bedrivs i huvudsak vid de egna institutionerna. Detta centrum ansvarar för vissa

samordningsprojekt, men framför allt för informationsspridning om forskning inom området. Syftet är att genom informationsutbyte mellan lärare, forskare och doktorander samt intressenter utanför universitetet stimulera en långsiktig kunskapsuppbyggnad i frågor om funktionshinder och funktionsnedsättningar.

I en studie från Oregon, USA (Benz & McAllister, 1990) har de tittat på vilka fritidsaktiviteter äldre med utvecklingsstörning utför, deras upplevelser vid aktivitetsutförandet och intresset för att fortsätta utföra fritidsaktiviteterna när de går i pension. Resultatet visade att de äldre hade en stor önskan av att få fortsätta delta i de fritidsaktiviteterna som de upplevde som meningsfulla samt att de önskade fler fritidsaktiviteter att välja mellan. Författarna till denna artikel tycker att detta ämne är intressant att fortsätta diskutera och forska kring.

I en artikel av Van Naarden Braun, Yeargin-Allsopp & Lollar (2006) skrivs det om unga vuxna med utvecklingsstörning och deras fritidsaktiviteter. De kom fram till att dessa personer har en begränsad möjlighet till fritidssysselsättning. Utbudet av fritidsaktiviteter var samma för personer oavsett grad av utvecklingsstörning. Fritidsklubbar, frivilliga organisationer och aktiva grupper som ordnar fritidsaktiviteter för personer med utvecklingsstörning har en viktig roll för att underlätta fritidsupplevelserna hos dessa personer.

I en akademisk avhandling av Dychawy-Rosner (2003) beskrivs olika dagliga aktiviteter hos personer med utvecklingsstörning. Det framkom att aktivitet är det centrala begreppet inom arbetsterapi gällande forskning och praxis, och betydande insatser görs för att ta fram bedömnings- och behandlingsalternativ baserade på individens aktivitet. Arbetsterapeuten fungerar ofta som handledare för personal som arbetar med att ge stöd till personer med utvecklingsstörning.

Enligt författarnas vetskap finns inte någon forskning kring vilka fritidsaktiviteter vuxna med utvecklingsstörning i Sverige utför och hur de upplever utförandet. Författarna anser att mer forskning inom detta område kan öka förståelsen för vad fritidsaktiviteter har för betydelse för personer med utvecklingsstörning.

3. Syfte

Syftet med vår studie är att undersöka vilka aktiviteter vuxna män och kvinnor mellan 20-65 år med lindrig till måttlig utvecklingsstörning utför på sin fritid, samt upplevelsen vid aktivitetsutförandet.

4. METOD

För denna studie valdes en kvalitativ deskriptiv ansats och data samlades in genom enskilda intervjuer. Innehållsanalys användes för att bearbeta det insamlade materialet, vilket förklaras längre fram i uppsatsen.

4.1 Urval

En handledare som vi haft under utbildningen som arbetar med personer med utvecklingsstörning och en arbetsterapeut som arbetar inom LSS hjälpte oss att hitta lämpliga deltagare som passade in på våra kriterier. Urvalskriterierna var män och kvinnor i åldrarna mellan 20 -65 år med lindrig till måttlig utvecklingsstörning. Åtta personer stämde in på kriterierna och deltog i studien. Alla informanter deltog i någon form av daglig verksamhet på dagarna. Mer än hälften bodde antingen på gruppboende eller i satellitlägenhet vilket är ett mellanting mellan gruppboende och egen bostad. Ett fåtal bodde hemma hos sina föräldrar. Deltagarnas anonymitet kunde inte garanteras eftersom enskilda intervjuer genomfördes, men konfidentialitet kunde garanteras genom att inga namn har uppgetts i studien inte heller vilken ort personerna befinner sig i.

4.2 Metod för insamling av information

En kvalitativ ansats valdes eftersom den kvalitativa forskningsintervjuns regler och teknik är lämplig för att kunna beskriva och förstå informanternas vardagsupplevelser (Depoy & Gitlin, 1999). En semistrukturerad intervjuguide framställdes med huvudfrågor och öppna följdfrågor som svarade på studiens syfte (se bilaga 1). Enligt Ryen (2004) är en semistrukturerad intervju som ett samtal med bestämda syften som kan hjälpa intervjuaren genom intervjuprocessen. "Grepp om livet - en väg till begåvningsstöd" (Lindström & Wennberg, 1996) och ICF (WHO, 2001) användes som inspiration för att formulera frågorna och göra dem lättförståeliga. Fyra provintervjuer på barn mellan 6-12 år gjordes då deras kognitiva utvecklingsnivå är liknande som hos en vuxen person med lindrig till måttlig utvecklingsstörning enligt Kylén (1981). Provintervjuerna gjordes för att utveckla och

förändra frågorna så att de blev lättare att förstå för vår kategori av deltagare. Detta resulterade i att några frågor formulerades om för att inte vara ledande.

4.3 Procedur

Kontakt togs med arbetsterapeuten på daglig verksamhet vilket resulterade i ett möte med arbetsterapeuten och enhetschefen där det diskuterades om författarnas idéer var realistiska och genomförbara. Arbetsterapeuten delgav därefter namn på studiens deltagare samt telefonnummer och namn till berörda kontaktpersoner på daglig verksamheten där deltagarna arbetade. Kontakt togs med enhetschefen från tidigare möte för ett muntligt samtycke. Kontakt togs även med berörda kontaktpersoner till respektive informanter för att boka tid för intervju. Informationsbrev om studien skickades ut till alla deltagarna, kontaktpersoner och enhetschefen. Författarna ringde kontaktpersonerna och bokade tid och plats för intervju. DePoy och Gitlin (1999) beskriver vikten av att deltagarna känner trygghet i deras naturliga miljö speciellt vid en intervjusituation. Intervjuerna utfördes därför på respektive deltagares dagliga verksamhet. Intervjuerna genomfördes av bägge författarna varav en intervjuade och den andra antecknade, och intervjuerna spelades in på band. Lantz (2007) rekommenderar att intervjuerna genomförs av bägge författarna varav en utför själva intervjun och den andra antecknar, då detta ger bättre stöd och förståelse för deltagarens berättelse. Respektive intervju utfördes först då samtyckesblanketten var påskriven av informanten på grund av etiska skäl. Författarna utförde två intervjuer per dag så intervjuerna kunde utföras utan att informanterna upplevde tidspress. Enligt Lantz (2007) är en provintervju bra för att bedöma tidsåtgången och att anpassa frågorna efter den tidsram som är bestämt. Enligt författarna har personer med utvecklingsstörning en bristande koncentrationsförmåga, vilket leder till att intervjun inte kan vara för lång. Detta styrks av Gotthard (2007) som skriver att koncentrationsförmågan är nedsatt hos personer med utvecklingsstörning. Vidare skriver Lantz att det bör finnas tid avsatt både för informanten och författarna att kunna reflektera över frågorna och svaren under intervjun. Författarna beräknade tidsåtgången till cirka 45 minuter per intervju men de varade mellan 30 minuter till 60 minuter. Några minuter innan intervjun påbörjades samtalande informanten, kontaktpersonen och författarna tillsammans om allmänna ämnen som inte berörde intervjun för att lära känna varandra lite, skapa trygghet och känna sig redo inför själva intervjun. Detta stöds av Lantz (2007) som skriver att det är inte meningsfullt att börja intervjun innan informanten och författarna förstår uppgiften och båda känner sig lugna och beredda.

Informanterna fick likartade frågor för att materialet sedan skulle kunna jämföras och bearbetas på ett bra sätt. Författarna tyckte att det var en fördel att göra semistrukturerade intervjuer, eftersom följdfrågorna kan ändras utifrån informanternas svar, vilket behövdes för denna studiens deltagare, eftersom de var väldigt otydliga i svaren. Detta stöds av Kvale (1997) som beskriver att det finns möjligheter att göra förändringar i frågornas form och ordningsföljd för att följa upp svaren från informanten.

4.4 Bearbetning av den insamlade informationen

Vid analysering av data tillämpades innehållsanalys enligt Burnard et al. (2008). Denna innehållsanalys valdes eftersom den var lätt att förstå med tydliga steg att följa. Efter varje avslutad intervju transkriberade författarna vars fyra intervjuer ordagrant. Från transkriberingen valdes meningsbärande enheter ut som stämde överens med studiens syfte. Kondensering och abstrahering av materialet gjordes och försågs med koder, så kallad öppen kodning. En intervju kodade författarna tillsammans och resten kodade författarna var för sig. Sedan jämfördes samtliga kodningar. Koderna klipptes sedan ut, och med hjälp av handledare som tredje part och grupperades koderna med likartat innehåll till lämpliga huvud- och underkategorier (se figur 1 under resultat). Författarna läste igenom intervjuerna en gång till för att hitta citat som belyste respektive kategori, och om det fanns några motstridiga uppfattningar. Enligt Burnard skall kategorierna svara på syftet och representera innehållet i intervjuerna. Deltagarna benämns med siffrorna 1 till 8 för att inte kunna identifieras. Inskaffat material förvarades på en trygg och säker plats och ska förstöras efter avslutat arbete.

5. Etiskt övervägande

Studien godkändes efter etikseminarium vid avdelning för Arbetsterapi och gerontologi, Institutionen för hälsa, vård och samhälle vid Lunds Universitet. Under seminariet diskuterades risker och etiska frågeställningar. Författarparen fick direktiv hur arbetet skulle fortskrida i etisk anda. Personer med utvecklingsstörning är en särskilt utsatt grupp, då de inte självständigt kan stå upp för sina rättigheter. De behöver därför ett särskilt etiskt skydd. Inte förrän efter ett enskilt möte med handledaren kunde författarnas arbete godkännas ur etiskt perspektiv. Därefter kunde författarna kontakta informanternas kontaktpersoner för att boka tid för intervju. I breven som skickades till informanterna genom deras kontaktperson förklaras intervjuens innehåll, att deltagandet var frivilligt och kunde avbrytas när som helst utan att de behövde ange någon orsak. Den bifogade samtyckesblanketten inhämtades underskriven (av etiska skäl) innan intervjun påbörjades. Informanternas konfidentialitet

garanterades genom att numrera dem mellan 1-8, samt genom att inte nämna var de bodde. Författarna berättade även innan intervjun började att de kunde avbryta intervjun när som helst utan att ange något skäl. Materialet förvaras på en trygg och säker plats, och när arbetet med studien slutförts kommer allt material att förstöras.

6. RESULTAT

Följande huvud- och underkategorier framkom i resultatet.

Figur 1 Huvud- och underkategorier för resultatredovisning

Huvudkategorier	Underkategorier
Nuvarande fritidsaktiviteter	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hemma ▪ Arrangerade och sociala aktiviteter
Upplevelser av aktivitet	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Glädje vid aktivitetsutförande ▪ Jobbiga känslor vid aktivitetsutförande ▪ Självständighet ▪ Behov av hjälp

6.1 Nuvarande fritidsaktiviteter

Med nuvarande fritidsaktiviteter menas de aktiviteter informanterna utövar för närvarande hemma eller utanför hemmet.

6.1.1 Hemma

Informanterna ägnade sig åt att titta på TV och DVD flera timmar varje dag, och alla hade sitt favoritprogram. De tittade på olika genre såsom barnprogram, serier, sport, nyheter och underhållningsprogram, varav några informanter tittade tillsammans med andra på samma boende. Detta gällde framförallt de informanter som bodde på gruppboende. Vid frågan om vad de tittade på för program svarade en informant med ett leende:

”Jag tycker om att titta på Stefan och Krister. Sen tycker jag också om att titta på fotbollsmatcher”

De lyssnade på musik antingen via radio eller CD-skiva varje dag. Några uppskattade att lyssna på talböcker och kunde lyssna flera timmar varje dag. Ett fåtal spelade tv spel flera timmar varje dag. Vissa informanter hade djur som de ägnar en del av fritiden åt. Att träffa kompisar gjorde några informanter hemma hos varandra. Andra exempel på aktiviteter var släktforskning, läsa fotbollstidning, prata i telefon, träffa sin pojkvän eller handarbete.

6.1.2 Arrangerade och sociala aktiviteter

En del informanter gick och bowlade en gång i veckan, varar en av dem var SM mästare och deltog i tävlingar. Dans var ett annat stort intresse hos några av informanterna och de dansade när FUB eller andra föreningar arrangerade det. Att träffa släktingar var en viktig fritidsaktivitet hos hälften av informanterna och de träffade sina släktingar regelbundet varje vecka. En informant berättade glatt vad hon gör hos sin syster:

”Min systers barn. Passar min systers barn. Jag är duktig passa barn”

Några gick på biblioteket för att låna talböcker varje vecka. Informanterna ägnade sig åt teater antingen på fritiden eller genom daglig verksamhet, och/eller fikade med kontaktpersonen en dag i veckan. Kontaktpersonerna arrangerade även shoppingturer och utflykter. Informanterna deltog i någon av FUB's arrangerade aktiviteter som till exempel bowling, dans och teater. Andra exempel på aktiviteter var killkvällar, kalas, pysselkväll, matlagningskurs och fotografering.

6.2 Upplevelser av aktivitet

Informanternas upplevelser vid utförandet av aktiviteterna var glädjande och/eller jobbigt.

6.2.1 Glädje vid aktivitetsutförande

Informanterna upplevde glädje när de fick vara med de andra som deltog i samma aktivitet på lika villkor och de upplevde glädje och tyckte det var roligt att lyssna på musik och dansa. Att titta på TV och film tyckte samtliga var underhållande. De informanter som hade husdjur tyckte om att ta hand om och umgås med sina djur. De som spelade teater och/eller bowlade uppskattad detta mycket. Semester gav glädje och var roligt och de såg under hela året fram emot restaurangbesök med drink, sol, bad och fotografering, och på resan delade de rum med en kompis. Med ett stort leende visade en informant ett vykort från förra årets resa och berättade vad de gjorde då samt vad som var mest lustfyllt på hela semestern:

”Går på restaurang och äter och tar en drink”

Medan en annan informant tyckte att andra aktiviteter var roligast på semestern såsom:

”Sola och bada”

Några var glada över att vara ensamma på sin fritid på grund av långa arbetsdagar. De ville ta det lugnt och titta på TV/film, och de uppskattade att umgås med sina djur. Samtliga individer var nöjda med de fritidsaktiviteter de utförde idag, men hälften hade önskningar och mål som exempel att åka till New York och se NHL spela ishockey. Denna önskning uttryckte en informant med glädje i rösten:

”Jag skulle vilja åka till New York och se NHL spela”

Informanterna tyckte det var roligt att umgås och titta på tv tillsammans med andra och inte sitta ensamma i sina lägenheter, även om de kunde ha olika intressen angående val av tv program. En informant sa skämtsamt:

”Ja det gör vi... fast vi kanske slåss om det...(skrattar) Nej det gör vi inte!”

En annan informant upplevde glädje av att titta på tv med andra trots att val av program inte var av informantens intresse:

”Någon vill ju om söndagarna se på bingolotto, ja jag ser också på med men är inte så glad för det”

6.2.2 Jobbiga känslor vid aktivitetsutförande

Beskrivningar som uttryckte att de tyckte det var roligt att vara med på aktiviteter framkom under intervjun, men en del informanter tyckte att det var jobbigt i början samt att vara beroende av andra för att komma till och från aktiviteten. En informant uttryckte följande:

”Det kan vara lite jobbigt i början men sen är det roligt till slut ju”

Upplevelser av höga krav och mål på sig själv framkom och en del informanter hade svårt att nå upp till dem, samt skämdes över att ha en funktionsnedsättning. Informanten sa under intervjun:

”Jag skäms att jag är förståndshandikappad”

Det kunde upplevas stressigt med två aktiviteter på samma dag, men informanterna ville inte sluta med någon av aktiviteterna. Ibland upplevdes det som jobbigt att ta sig till aktiviteter som exempel att gå på bio. En del blev nervösa och oroliga vid aktivitetsutförandet och behövde en personal vid sin sida för att klara av den. Informanterna spelade hellre tv spel ensamma än med andra på grund av att motståndarna är dåliga förlorare. En informant hade dålig upplevelse av att spela tillsammans med andra och svarade lite irriterat:

”Jo men de blir så j-a sura när de förlorar, och det är inte kul att spela med såna människor”

6.2.3 Självständighet

Några av informanterna berättade att de själv sökte upp information om fritidsaktiviteter genom datorn eller från tidningar, medan andra fick informationen av personal eller föräldrar. Informanterna tyckte att de självständigt fick bestämma hur deras fritid skulle se ut. Ett fåtal var självständiga när de utförde sina fritidsaktiviteter, men uppskattade sin självständighet. En informant sa att hon inte ville bli betraktad som ett barn med orden:

”Jag är ingen pattaglytt”

Informanterna upplevde att de självständigt kunde hantera kontroller och val av program till TV och DVD. De med husdjur kunde ta hand om djuren på egen hand. Ett fåtal kunde självständigt ta sig till och från de olika aktiviteterna antingen genom att cykla eller promenera. Hälften av informanterna umgås och utför sina fritidsaktiviteter självständigt tillsammans med sina kompisar.

6.2.4 Behov av hjälp

En del uppskattar sin självständighet medan andra tycker om att få hjälp. Flertalet är dock i behov av någon form av hjälp för att kunna utföra sina fritidsaktiviteter.

En gång om året åker ett fåtal av informanterna på semester utomlands tillsammans med andra brukare och personal, varav en svarade som om det var en självklarhet:

”Vi kan ju inte åka själva på semestern”

Informanterna beskriver att de är i behov av hjälp för att kunna ta sig till eller från aktiviteterna med färdtjänst och/eller med personal. När det gäller information om utbudet av olika fritidsaktiviteter upplevde ett fåtal informanter att de inte fick någon hjälp med att hitta information. Det fanns även behov av hjälp med ekonomin, speciellt när det gällde att betala i affären eller liknande situationer. En informant berättade:

”Ja... och ibland så brukar personalen hjälpa mig med pengarna och lägga skrammel i, och där pengarna ska va... och ibland så brukar vara en hundralapp eller femhundraapp eller femtiolapp”

7. DISKUSSION

7.1 Resultatdiskussion

Syftet med vår studie är att undersöka vilka aktiviteter vuxna män och kvinnor mellan 20-65 år med lindrig till måttlig utvecklingsstörning utför på sin fritid samt upplevelsen vid aktivitetsutförandet. Resultatet visar att samtliga informanter utför självvalda fritidsaktiviteter som de upplever som meningsfulla på sin fria tid efter att de kommit hem från daglig verksamhet. Vidare visar resultatet att samtliga informanter upplevde glädje vid aktivitetsutförandet men några informanter kunde även ibland uppleva att det var jobbigt att utföra aktiviteterna. Flertalet informanter var självständiga vid aktivitetsutförandet och skattade detta högt. Resterande informanter uppskattade den hjälp och stöd de fick för att kunna utföra sina fritidsaktiviteter. Författarna anser att MoHO belyser informanternas upplevelser och kapacitet vid utförande av aktivitet, såsom olika intressen som de utförde på sin fritid, många av informanterna klarade av att fungera i den välkända miljön, men kunde behöva hjälp vid nya aktiviteter och miljöer. Utförandekapaciteten vid de olika fritidsaktiviteterna varierade eftersom några var självständiga medan de andra behövde hjälp och stöttning vid utförandet.

Ingemar Norlings forskning i Bakk och Grunewald (1998) visar att hälsan påverkas positivt om man får göra det man tycker om, även om det sker sällan. I tidigare forskning Van Naarden Braun, Yeargin-Allsopp & Lollar, (2006) och Benz & McAllister (1990) visar det att fritidsaktiviteter är viktigt oavsett ålder. Detta stämmer överens med studien då samtliga informanter uppskattade sin fritidssituation och de var mellan 20-65 år.

Ett fåtal informanter upplevde att de inte fick någon information om vilka fritidsaktiviteter som fanns, medan flertalet av informanterna hade inte några större problem att hitta fritidsaktiviteter de ville utföra. Gotthard (2007) skriver att personer med utvecklingsstörning hindras i att delta i aktiviteter om de inte får någon information från samhället om till exempel vilka fritidsaktiviteter som finns att tillgå. Detta stämmer inte överens med vår studie eftersom flertalet av informanterna fick information av personal från boende eller daglig verksamhet samt letade fram informationen själva. Personal på boende och daglig verksamhet kan få hjälp av arbetsterapeut i hur de ska förmedla information och ge stöd till personer med utvecklingsstörning. Detta styrks av en avhandling skriven av Dychawy-Rosner (2003) som beskriver vad en arbetsterapeut kan göra för personer med utvecklingsstörning.

Studien visade även att oavsett om informanterna bodde på ett gruppboende eller i satellitlägenhet var behovet av hjälp densamma. Detta stöds av Gotthard (2007) som skriver att det inte spelar någon roll vilken sorts boende en person med utvecklingsstörning har, eftersom sättet att ge stöd och hjälp på är lika. Man ska ge den hjälp personen själv vill ha och göra det så att personen känner sig delaktig. Den främsta målsättningen när det gäller att ge stöd och hjälp till personer med utvecklingsstörning är att det ska ge en ökad självständighet och att skapa förutsättningar för ett gott liv i gemenskap.

Några informanter upplevde att det var jobbigt att ta sig till och från en aktivitet som exempelvis åka buss eller gå på bio, och behövde då hjälp med detta. Detta stärks av Magnusson & Lorentzi, (1999) som skriver att personer med funktionshinder vill ha möjlighet att vara aktiva och göra det de vill, på sitt sätt och utifrån sina egna förutsättningar. Forskning och erfarenhet visar att det inte är funktionshindret i sig som gör att en person blir handikappad, utan att de väcker negativ uppmärksamhet för att de är annorlunda och att de behöver hjälp och stöd för att kunna vara med på samma villkor.

Några informanter utövade några aktiviteter tillsammans med andra på samma boende. Det kunde vara aktiviteter som att titta på tv och äta tillsammans samt promenader eller utflykter. Detta stöds av Magnusson & Lorentzi, (1999) som beskriver att på boende med service, samlingslokaler, restauranger och café finns det stora möjligheter för oplanerade möten med andra i huset. Chansen att lära känna nya människor och utöka det sociala nätverket i huset blir större, att känna trygghet, samt förutsättningarna att delta i olika aktiviteter ökar.

Nuvarande fritidsaktiviteter

Lyssna på talböcker, titta på TV eller film och spela tv spel är exempel på aktiviteter som var av störst betydelse hemma. Bowling, dans och teater var aktiviteter som mer än hälften utför utanför hemmet. I MoHO beskrivs det att *miljöer* är platser där man agerar i livet och typiska miljöer för aktivitet är hemmet, grannskapet, skolan, platser för samling/rekreation och arbetet som till exempel teatrar, fritidsgårdar, bibliotek och restauranger (Kielhofner, 1996). Aktiviteterna informanterna utför i hemmet och utanför hemmet upplevdes som roligt hos samtliga informanter. Några av informanterna har få aktiviteter på sin fritid men var ändå nöjda med sin fritidssituation. Många aktiviteter som informanterna utförde arrangeras av FUB, som därmed utgjorde en central miljö och kontext för informanterna.

Upplevelse av aktiviteter

Samtliga informanter hade positiva upplevelser när de utför sina fritidsaktiviteter. Några tycker att det var jobbigt att utföra en aktivitet eller ta sig dit, men på samma gång ändå roligt när de väl var där. Kielhofner (1996) säger även här att de aktivitetsformer som fungerar bäst som medel i arbetsterapi, beror på vad den enskilde personen tycker om och finner viktigt, och arbetsterapeuten tar reda på hur personen reagerar på en viss aktivitet. De informanter som hade husdjur uppskattade att umgås med sina djur. Detta styrks av Magnusson och Lorentzi (1999) som säger att man mår bättre av att umgås med andra människor och med djur. Samtliga informanter uppskattade att utföra aktiviteter tillsammans med andra och de stöttade och hejade på varandra. Detta styrks av MoHO under området *intressen* där det står att positiva känslor kan uppstå när man utför aktiviteter som innebär fysisk ansträngning, tävlingssammanhang eller gemenskap tillsammans med andra (Kielhofner, 1996).

Några informanter var beroende av hjälp från personal eller kontaktperson att ta sig till och från aktiviteterna, samt vid utförande av aktivitet. Detta krävde mer planering då personal och färdtjänst måste bokas/schemaläggas, och kunde ha upplevts som hindrande gällande

informantens känsla av delaktighet eftersom de kunde inverka på informantens självständighet. Enligt Winlund och Rosenström Bennhagen (2004) innebär självständighet och självbestämmande att man får välja och uttrycka sina önskningar, mål och drömmar och är en nödvändighet för att kunna uppleva sig själv som en individ och kunna samspela med andra och ingå i en grupp. Självständigheten hos informanterna varierade från minimal stöttning till mycket stöttning inom många områden. Enligt Christiansen och Baum (1997) strävar arbetsterapeuter efter att stötta sina klienter till att vara aktiva, delaktiga och självständiga.

Gotthard (2007) beskriver utifrån Socialtjänstlagen direktiv om att den enskilde ska tillförsäkras en skälig levnadsnivå och att stödet ska utformas så att det stärker personens möjligheter att leva ett självständigt liv. Gotthard skriver också att självständighet uppnås genom att stärka självkänslan och att på egen hand klara av det man vill utföra. Genom anpassningar och teknik kan man göra vardagen tillräckligt okomplicerad för personer med utvecklingsstörning att lyckas och därmed ökar självständigheten. All stöd och hjälp som ges till personer med utvecklingsstörning har som mål att öka självständigheten och ett gott liv i gemenskap. Personen ska tränas att klara sina aktiviteter inom sin förmåga, och få hjälp med resten. Att cykla på en vanlig eller en anpassad cykel är för många ett sätt att bli mer självständig. Bakk och Grunewald (1998) skriver att genom social träning och att få välja själv på till exempel restaurang ökar självständigheten.

”Överlåt alla beslut till personen som han rimligen kan fatta själv”

(Bakk & Grunewald, 1998, sid 78)

Några deltagare hade svårigheter att välja aktiviteter och att tänka abstrakt och fick inte heller tillräcklig information om vilka fritidsaktiviteter som fanns, och hjälp av att välja mellan dessa. Blomberg (2006) menar att det är angeläget att ta reda på vad personer med utvecklingsstörning vill och önskar. För att kunna göra detta på bästa sätt måste man först och främst enligt Magnusson och Lorentzi (1999) ta reda på vad personen drömmer om att kunna göra på sin fritid.

Några informanter tyckte det var jobbigt att utföra nya aktiviteter för att de inte vet hur de skall göra. Några hade önskningar om att till exempel handla sitt favoritgodis lite oftare eller att kunna resa till New York men hindras på grund av deras ekonomiska situation.

Magnusson och Lorentzi (1999) skriver att det finns extra många hinder för personer med funktionshinder.

Arbetsterapeuter bedömer individen och hans/hennes olika livsområden som hem, arbete och fritid och ger stöd till personer för att möjliggöra aktivitetsutförande. Townsend (2002) skriver att arbetsterapeuten utreder vad som orsakar aktivitetsnedsättningen och kan sedan ge stöd för att lösa eller minska problem, och varje situation behöver sedan analyseras för sig.

Söderman & Nordlund, (2005) skriver att om personen redan som barn men även som vuxen blir bekräftade att de duger som de är, får personen en god självkänsla. Genom klart och tydligt bemötande om svårigheter som finns och varför personen har dem, kan personen fråga om och ta emot hjälp utan att skämmas. Om personen har förståelse för sina svagheter och styrkor och acceptans för det, får personen gott självförtroende, och tillåter inte att andra tar bort rättigheten att själv få bestämma. Om personen får undvikande svar och bortförklaringar samt att känna att man inte duger, kan personen skämmas för sina svårigheter och får svårt att hantera konsekvenserna av funktionshindret.

7.2 Metoddiskussion

Författarna blev väl bemötta av informanterna och kontaktpersonerna. Alla informanterna ville ha sina kontaktpersoner med sig under intervjun som stöd. Kontaktpersonerna hjälpte informanterna att komma ihåg deras fritidsaktiviteter och förtydligade vissa svar, då några informanter talade otydligt och tyst, vilket gjorde att författarna hade svårigheter att lyssna av och transkribera materialet. Författarna kunde ha avsatt en längre stund med informanten och kontaktpersonen innan intervjun för samtal än vad som gjordes. Detta skulle kanske leda till att informanten öppnade sig mer redan från början av intervjun. De flesta informanterna var svåra att intervjua eftersom de var väldigt fåordiga, för att förtydliga informanternas svar ställdes följdfrågor och de fick även hjälp av kontaktpersonen att förmedla informationen till författarna. Detta gjordes för att undvika missförstånd. Författarna fick träffa åtta olika informanter med åtta olika personligheter – både blyga och fåordiga till öppna och pratglada. Trots det fick författarna ändå fram ungefär samma resultat under intervjuerna som ledde till ett bra resultat som svarade på syftet. Dock var flertalet informanter fåordiga, vilket syns i flertalet av de utvalda citaten i resultatet. Men författarna kunde tolka det framförda budskapet utifrån hela kontexten i intervjusituationen.

Intervjuerna utfördes med informanterna och deras kontaktpersoner på daglig verksamhet. Författarna upplever att resultatet hade kunnat bli mer innehållsrikt och annorlunda om frågorna även hade ställts till kontaktpersonerna, eller om intervjuerna hade utförts på respektive boende. Detta på grund av att kontaktpersonerna som deltog under intervjuerna ibland påminde om fler aktiviteter som informanten glömt berätta. Kontakt med boendets personal istället för daglig verksamhets personal hade kanske gett mer information om vad de gör på fritiden. Enligt Kylén (1981) har personer med utvecklingsstörning problem med att svara på frågorna var, när, vad, hur mycket och varför. Kontaktpersonen kan vara till hjälp för både informanten och författarna för att förklara innebörden i dessa frågor.

Författarna kunde med hjälp av att intervjun spelades in på band koncentrera sig och visa mer intresse för informanten. Enligt Kvale (1997) är bandinspelning nödvändigt för att kunna uppfatta det som sades under intervjun för att säkerställa validiteten i studien.

Författarna använde sig av innehållsanalys enligt Burnard et al. (2008). Fokus vid kvalitativ innehållsanalys är att beskriva variationer genom att identifiera skillnader och likheter i textinnehåll (Lundman & Graneheim, 2008). När det gäller att garantera tillförlitligheten i en kvalitativ ansats skriver Lundman och Graneheim att följande aspekter ska beaktas: trovärdighet, pålitlighet och överförbarhet. Trovärdigheten innebär att välja deltagare med olika erfarenheter för att belysa forskningen ur olika synvinklar såsom ålder, kön, boende och arbete. Pålitligheten minskar när materialet är stort och datainsamlandet tar lång tid eftersom det är risk för inkonsekvens under datainsamlingen, vilket innebär att resultatet kan ändras. Materialet till denna studie var litet och datainsamlingen tog en vecka, vilket ökar pålitligheten för studien. Pålitligheten ökar även om man ställer följdfrågor. Författarna ställde följdfrågor som förändrades under varje intervju för att få fram information som svarar på syftet. Koder, underkategorier och huvudkategorier som ringar in data, talar för en god trovärdighet. Författarna har läst alla intervjuerna och bearbetat delarna av analysen var för sig som sedan har jämförts och andra delar har gjorts tillsammans, vilket stärker tillförlitligheten. Informanterna i denna studie bestod av både män och kvinnor i olika åldrar och boende. Alla informanterna fick svara på samma huvudfrågor men efter några intervjuer preciserades följdfrågorna. Författarna har presenterat resultatet med citat som stärker överförbarheten från resultatet av intervjuerna.

Nu i efterhand anser författarna att en personlig presentation till informanterna, angående studiens syfte och vilka författarna var, några dagar innan själva intervjun antagligen hade

resultat i att informanterna hade känt mer trygghet under intervjun. Troligtvis hade de även öppnat sig redan i början av intervjun, och de informanter som var fåordiga och nervösa hade kunnat bli hjälpta av ett tidigare personligt möte och eventuellt gett ett mer uttömmande svar, utan kontaktpersonens inblandande.

8. Slutsats

Författarna har kommit fram till att fritidssysselsättning är lika viktig hos alla, och alla deltagarna i denna studie var nöjda med sin fritidssituation samt uppskattade sina fritidsaktiviteter högt. Författarna till denna studie har hittat artiklar som visar på att fritidsaktiviteter hos personer med utvecklingsstörning är viktig oavsett ålder, samt forskning kring personer med funktionshinder som pågår i Uppsala inom olika områden. Författarna anser att mer forskning kring utvecklingsstördas fritidssituation behövs för att öka förståelsen för vad fritidsaktiviteter har för betydelse för personer med utvecklingsstörning, och alla har rätt till en aktiv fritid på lika villkor. Författarna blev väldigt glada när enhetschefen, arbetsterapeuten och en kontaktperson berättade att de vill ta del av den färdiga kandidatuppsatsen och använda denna för att belysa vikten av en fritidsgård för personer med utvecklingsstörning till kommunens politiker.

Referenslitteratur

- Bakk, A & Grunewald, K. (1998). *Omsorgsboken*. Stockholm: Liber.
- Benz, M. R. & M. McAllister. (1990). Occupational and leisure preferences of older adults with mental retardation. *Journal of Intellectual & Developmental Disability* 16, 233 – 244.
- Blomberg B. (2006). *Inklusion en illusion? Om delaktighet i samhället för vuxna personer med utvecklingsstörning*. Umeå: Umeå universitet Samhällsvetenskaplig fakultet
- Broström, K. (2000). Fritidsaktiviteter. I K. Grunewald (Red.), *Psykiska handikapp – möjligheter och rättigheter* (s. 171-174). Borås: Liber AB.
- Brusén, P. (2000). Det sociala nätverket. I K. Grunewald (Red.), *Psykiska handikapp – möjligheter och rättigheter* (s. 128-136). Borås: Liber AB.
- Burnard, P., Gill, P., Stewart, K., Treasure, E & Chadwick, B. (2008). Analysing and presenting qualitative data. *British Dental Journal*, 204, 429-432.
- Christiansen, C. & Baum, C.M. (red.) (1997). *Occupational therapy: enabling function and well-being*. (2. ed.) Thorofare, N.J.: SLACK.
- Depoy, E., & Gitlin, L-N. (1999). *Forskning, en introduktion*. Lund: Studentlitteratur.
- Dychawy-Rosner, I. (2003). *Daily activities among persons with developmental disabilities: assesment, staff experiences, and caring dynamics*. Diss. Lund: Univ. 2003. Lund.
- Everitt, A. (2005). *Vad säger LSS? Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade*. Stockholm: Författaren och Förlagshuset Gothia AB
- Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter. (2005). *Etisk kod för arbetsterapeuter*. Nacka: FSA
- Gotthard, L-E. (2007). *Utvecklingsstörning och andra funktionshinder* (2nd ed.) . Stockholm: Bonnier utbildning AB.
- Grunewald, K. (2008). *Från idiot till medborgare*. Stockholm: Författaren och Gothia Förlag AB.
- Gustafson, S. & Molander, L. (1995). *Stöd och omsorg för utvecklingsstörda*. Borås: Natur och Kultur.
- Kielhofner, G. (1996). *FoU-rapport nr.8 the Model Of Human Occupation. En sammanfattning av aktuella begrepp*. Nacka: Förbundet Sveriges Arbetsterapeuter.
- Kielhofner, G. (2002). *A Model of Human Occupation: Theory and Application* (3rd Ed.). Baltimore: Williams & Wilkins.
- Kielhofner, G. (2004). *Conceptual Foundation of Occupational Therapy* (3rd Ed.). Philadelphia: F. A. Davis Company.

- Kielhofner, G. (2008). *A Model of Human Occupation Theory and Application*. Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kylén, G. (1981). *Begåvning och begåvningshandikapp*. Stockholm: Stiftelsen ALA: Modin-Tryck AB
- Lantz, A. (2007). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Lindström, E. & Wennberg, B. (2004). *Grepp om livet: en väg till begåvningsstöd*. (2. uppl.) Vällingby: Handikappinstitutet.
- Lundman, B., & Graneheim, U. H. (2008). Kvalitativ innehållsanalys. I M. Granskär & B. Höglund-Nielsen (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (s. 159-172). Lund: Studentlitteratur
- Magnusson, C. & Lorentzi, H. (1999). *Fritid för funktionshindrade*. Stockholm: Bonniers utbildning.
- Persson, D., Erlandsson, L-K., Eklund, M. & Iwarsson, S. (2001). Value dimensions, meaning and complexity in human occupation – A tentative structure for analysis. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*. 8, 7-18.
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju: från vetenskapsteori till fältstudier*. (1.uppl.) Malmö: Liber ekonomi
- Socialstyrelsen. (2001). *Kompetensbeskrivning för arbetsterapeuter*. URL:<http://www.sos.se/FULLTEXT/105/2001-105-2/2001-105-2.pdf> hämtad d 100501.
- Stein, F. & Roose, B. (2000). Pocket guide to treatment in occupational therapy. I Reed, K. L. (2005). *An Annotated History of The Concepts Used In Occupational Therapy*. I Ch.H. Christiansen, C.M. Baum, & J. Bass-Haugen (red.) (2005). *Occupational Therapy: performance, participation, and well-being*. (3.ed) Thorofare: NJ: Slack.
- Sthen, E. (2005). *Delaktighet eller utanförskap: upplevd delaktighet i olika livssituationer bland unga vuxna med funktionshinder*. Stockholm: Handikapp & habilitering, Stockholms läns landsting.
- Söderman, L & Nordlund, M. (2005). *Utvecklingsstörning/funktionshinder*. Stockholm: Liber
- Tideman, M. (2000). Normalisering och kategorisering. *Om handikappsiderologi och välfärdspolitik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning*. Lund: Studentlitteratur.
- Townsend, E. (2002). *Enabling occupation: An occupational therapy perspective*. Ottawa: CAOT Publications ACE.
- Trombly, C. A. (1995). *Occupational therapy for physical dysfunction*. Baltimore: Williams & Wilkins.

Van Naarden Braun, K., Yeargin-Allsopp, M. & Lollar, D. (2006). Factors associated with leisure activity among young adults with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 27, 567-583.

Wilcock, A. (2006). *An Occupational Perspective of Health. Second edition*. Thorofare, NJ: SLACK Incorporated.

Winlund, G. & Rosenström Bennhagen, S. (2004). *Se mig! Hör mig! Förstå mig*. Stockholm: Ala.

World Health Organization (2001). *International classification of functioning, disability and health (ICF)*. Short version. Geneva: World Health Organization.

Centrum för forskning om funktionshinder vid Uppsala universitet. Hämtad maj, 2, 2010 från <http://www.chr.uu.se/index.htm>

Vi kommer att fråga dig om vad du gör på din fritid alltså den tiden som är efter ditt arbete/daglig verksamhet. Vi ska inte fråga om när du lagar mat, äter eller diskar, inte heller städning och tvätt. Vi vill veta om din fritid. Vad du gör, vad du tycker om det, om du gör det ensam eller med någon, om du får hjälp eller om du är med och bestämmer.

Vad brukar du göra när du kommer hem från daglig verksamhet?

Vad gör du hemma på din fritid?

Hur tycker du det är?

Gör du det ofta?

Gör du det själv eller med någon?

Tycker du om att göra det själv/ med någon?

Får du någon hjälp? Vid nej hoppa över nästa fråga. Vid ja ställ nästa fråga

Hur mycket hjälp får du?

Tycker du om att göra det själv/få hjälp?

Vid nej, varför inte? Vid ja varför?

Har du någon fritid utanför hemmet?

Vad gör du då?

Hur tycker du det är?

Gör du det ofta?

Gör du det själv eller med någon?

Behöver du någon hjälp? Vid nej hoppa över nästa fråga, vid ja ställ nästa fråga.

Tycker du det är roligt?

Får du vara med de andra som deltar i (aktiviteten)?

Vid ja. På vilket sätt är du det? Vid nej. Varför är det så?

Vem bestämmer vad du ska göra på din fritid?

Tycker du om det?

Finns det något annat du vill göra på din fritid?

Gör du det?

Varför gör du det inte?

Får du hjälp att hitta fritidsaktiviteter som du vill göra?

Hur får du veta vilka fritidsaktiviteter som finns?

Är det något annat du vill berätta för oss om din lediga tid?